

УКРАЇНА І ЄВРОСОЮЗ: СТАН І ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ

У статті досліджено фактори і причини, що стримують подальше поглиблення інтеграційних процесів України з Європейським Союзом і створення вільної економічної зони «Україна – ЄС». Обґрунтовано невідворотність двосторонніх втрат за умови подальшого розв'язання проблеми інтеграції України в ЄС. Здійснено аналіз розвитку виробництва продукції АПК і зовнішньоторговельних відносин з ЄС і його окремими членами. Запропоновано загальні підходи щодо успішного розв'язання проблеми.

Ключові слова: інтеграція, імплементація, Європейський Союз, ефект зближення, зовнішньоторговельний обіг, імпорт, експорт, сальдо.

Постановка проблеми. Україна свідомо здійснила свій вибір на користь Європейської інтеграції і має намір у найближчому майбутньому створити зону вільної торгівлі «ЄС – Україна», а у перспективі стати членом Євросоюзу. З цією метою в країні прийнята і послідовно реалізується стратегія інтеграції України до Європейського Союзу. Об'єктивно обумовлена логіка сучасного світового розвитку активізує тенденції інтеграції національних економік. Ядром загальноєвропейської економічної інтеграції є Європейський Союз, у якого у результаті розширення на схід з'явилося два «нових сусіди» – Україна і Білорусь. Довжина спільного кордону з цими країнами складає близько 2000 кілометрів. Чи стануть відносини з Європейським Союзом для України пріоритетними, враховуючи політичне і дипломатичне «походження» відносин країн ЄС і України у 2012 р.? Чи Україна буде віддавати пріоритет своїм відносинам з Російською Федерацією? Можливо, в результаті справа дійде навіть до жорсткої «інтеграційної конкуренції» між Росією і ЄС. Україна, як одна із найбільш великих країн Європи, проявляє розчарування в зв'язку з відсутністю перспективи вступу до ЄС, але вона визначає, що до цього часу не здійснила або ж здійснила недостатньо ряд надзвичайно важливих заходів щодо реформування економіки та соціально-правової і конституційної системи, а завдяки верховенству права ЄС над національним правом, наднаціональні інститути володіють силою щодо примушення національних урядів до виконання прийнятих в Євросоюзі рішень. Для прийняття норм ЄС існують передбачені договорами законодавчі процедури, якщо мова йде про базові акти, або інші механізми (делеговані акти та акти з імплементації). У процесі прийняття базових актів, яких протягом року приймається в середньому більше ста, перш за все директив і регламентів, беруть участь три ключових гравці – Рада ЄС і Європейський Парламент, а також Європейська Комісія, яка також готує законодавчу пропозицію, володіючи монополією на законодавчу ініціативу. Рада ЄС і Європарламент, як законодавча влада, приймають акт із власними поправками або відхиляють його.

Імплементацію базових актів у ЄС поклали на національні рівні влади. Лісабонський договір 2007р. – «Договір про реформу», який вступив у силу з 1 січня 2009 р., передбачає збереження суверенітету держав – членів ЄС, але разом з тим, поглиблення регіональної інтеграції, на яке держави-учасники йдуть добровільно, керуючись загальною вигодою, їм доводиться співвідносити із витікаючою з нього деякою втратою для національного суверенітету. Виходячи з викладеного аналізу ситуації, є підстави для висновку про те, що в'яла реакція України щодо зауважень ЄС призведе до ситуації, коли Україна у своєму соціально-економічному розвитку буде і надалі все більше відставати від нових членів ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як вважають вітчизняні і зарубіжні дослідники, основною причиною в'ялості реформ в Україні є те, що в державі сформувалася олігархічна система авторитарного типу, яка у симбіозі з політичними силами та засобами масової інформації в процесі трансформації економіки «з планової у кланову» переслідує свої специфічні інтереси і впроваджує їх у конкретну політику. Олігархи зацікавлені в багатовекторній зовнішній політиці, щоб як молодих партнерів не дати себе „проковтнути” російським колегам.

Щодо відносин з країнами Євросоюзу, вони вважають за недоцільне будувати стосунки не настільки тісними, щоб прийняття демократичних принципів і економічних реформ могло підірвати основи їх влади і впливу [1]. Зв'язана з цим залежність, що зростає у зв'язку з міжнародними зобов'язаннями і контролем, могла б дати поштовх до того, щоб потіснити владу олігархів, що призводить до застою, і поступово перевести реформи із галузі декларацій на рівень

дій з модернізації країни, яка може відбутися, спираючись на ресурси всього суспільства і задовольняє інтереси всього суспільства.

Двадцять два роки незалежності України та реформ у ній пройшли під лозунгом лібералізації зовнішньоекономічних відносин, цін, формування інституту приватної власності, макроекономічної стабілізації. Це не дало бажаних результатів, оскільки внаслідок реформ, які називалися політикою лібералізації, в Україні наступило не процвітання, а масове збідніння населення, що спричинило масове безробіття [2] та змусило 10 млн громадян залишити Україну в пошуках кращого життя [3]. Для того, щоб правовий механізм діяв у ліберально організованих економіці та суспільстві, коли суспільна система не хоче жити під дамокловим мечем свавілля котрогось з її членів, за необхідними для забезпечення мирного співробітництва правилами поведінки повинна стояти загроза застосування сили, інакше існуватиме загроза існуванню суспільства, тому необхідно мати можливість змусити людину виконувати правила життя у суспільстві [4].

Важливим у цьому відношенні є теза Л. Фон Мізеса щодо посилення вимог до влади з боку населення, оскільки державний устрій має бути таким, щоб рамки законів залишили індивіду певну свободу. В Україні за результатами населення та підприємств у рамках проекту Ради Європи та ЄС «Підтримка належного урядування: проект протидії корупції в Україні», проведеного фондом «Демократичні ініціативи» у березні 2009 р., 77,1% опитаних зазначили, що рівень корупції в державі є дуже високим і 90% підприємців постійно працюють у корупційному полі [2]. Отже, як стверджує Л. Фон Мізес, у громадянина залишається вибір – або загинути, або зруйнувати такий державний механізм, який майже не залишає йому свободи руху. Якщо ж громадянин і здійснює якісь рухи, то його бізнес є неконкурентоспроможним [4].

Отже, досліджуючи досвід Європейського Союзу, як унікальний приклад організації економічного і політичного простору, в якому держави не просто існують, а налагоджують конструктивну взаємодію, спрямовану на досягнення певної мети, ці ж проблеми стоять і перед Україною, коли вона хоче організувати взаємодію зі своїми найближчими партнерами чи в рамках ЄС, чи в митному союзі та ЄврАз ЄС.

Мета і завдання дослідження – аналіз причин гальмування реформ в Україні в її новітній історії, їх особливостей, факторів та суперечностей, що гальмують можливості створення ВЕЗ «Україна – ЄС» та її вступ в ЄС; відносин України з Євросоюзом в політичному, дипломатичному та економічному аспектах; динаміки виробництва в Україні основних видів продукції сільського господарства і динаміки зовнішньоекономічних відносин з країнами ЄС за 2000–2011 рр.; дослідити причини стагнації руху України в ЄС та напрями розширення ділового співробітництва.

Матеріали і методика дослідження. Матеріалами досліджень є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених щодо соціально-економічного, правового, політичного розвитку України за роки незалежності, руху держави в ЄС, звіти про стан зовнішньоекономічних відносин України і АПК за досліджуваний період в цілому і з країнами ЄС. В методиці дослідження враховувались причинно-наслідкові залежності суспільно-економічних процесів, сумісності їх елементів, формування факторів і результатів на засадах аналізу і синтезу. Для реалізації поставлених завдань використані методи наукової абстракції, історико-логічний, економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний методи.

Результати досліджень та їх обговорення. Європейський Союз і Україна зацікавлені в переборенні ускладненого дестабілізацією розвитку подій: як новий сусід Україна наблизилася географічно до Європейського Союзу, а фактично, залишаючись за додатково зміцненими кордонами ЄС, перебуває ще більше відтиснутою в положення поза грою. Якщо ситуація буде приречена на самоплив, це матиме негативні наслідки для обох сторін, тому Європейському Союзу необхідно звести до мінімуму ефект обмеження, і разом з Україною використати заключені в розширенні ЄС можливості, що стосуються як сфери розвитку демократії, правової держави, економічного порядку, так і функціонального співпрацювання у таких галузях взаємних інтересів, як економічне співробітництво, юстиція, фінанси, внутрішні справи, трансєвропейські системи, безпека та оборона. Зростаюча завдяки міжнародним зобов'язанням і контролю, залежність України і ЄС може дати імпульси до того, щоб потіснити підтримуваний стагнацією в Україні вплив олігархів, і від заяв про наміри проведення реформ перейти до їх реалізації. Більш активна матеріальна участь країн ЄС змогла б підштовхнути політичні і владні структури України до перетворень і на більш рішучі кроки у напрями реформ [1]. Україна, як надзвичайно важливий

новий сусід ЄС, володіє вражаючим людським капіталом, значними сировинними ресурсами. В економічній після спаду 2008-2009 рр. вимальовуються чіткі ознаки поживлення та видужування, наприклад, збалансованість бюджету, стабільного курсу гривні (принаймні до 8.09.2012 р.), зростання ВВП і, що особливо важливо, зростання виробництва продукції АПК та її експорт зі збільшенням додатного зовнішньоторговельного сальдо цієї галузі. У 2011 р. виробництво зерна зросло в порівнянні з 2000 і 2010 рр. у 2,31 і 1,45 рази; цукрових буряків – у 1,42 і 1,37 рази; насіння соняшнику – у 2,51 і 1,28; картоплі – в 1,22 і 1,30; плодів – у 1,31 і 1,12; яєць – у 2,12 і 1,1; овочів – у 1,68 і 1,21 рази, і становило відповідно млн т: зерна – 56,7; цукрових буряків – 18,7; насіння соняшни-ку – 8,7; картоплі – 24,3; плодів – 1,9; овочів – 9,8; яєць – 18,7 млрд шт. [5].

Експорт України в 2011 р. зріс в порівнянні з 2000 і 2010 рр. відповідно в 4,68 і 1,33 рази, в т. ч. АПК – у 8,28 і 1,28 рази і склав по Україні – 68,2 млрд дол. США, по АПК – 13,1 млрд дол. [6]. Питома вага країн ЄС у структурі експорту АПК України в 2011р. склала 25,9% (3,403 млрд дол.), що більше рівня 2010 р. на 60,2% і в порівнянні з 2001 р. він зріс у 7,5% разів. Імпорт сільськогосподарської продукції з країн ЄС в Україну склав 2,659 млрд. дол (39,8% до всього імпорту) і в порівнянні з 2001 р. зріс у 8,8 рази. Зовнішньоторговельний обіг сільськогосподарської продукції України з країнами ЄС склав 30,6% до всього обігу (6,062 млрд дол.) у 2011 р., або зріс у порівнянні з 2001 р. у 8 разів. У структурі товарообігу сільськогосподарської продукції України, країни ЄС у 2011 р. склали 30,6% (у 2001 р. – 22,9%), країни СНД – 28,8%, країни Азії – 24,6, африканські країни – 9,6% [7].

Зовнішньоторговельний обіг продукції АПК тільки за 2011 р. збільшився у 36,7%, у разі позитивного сальдо – 744 млн. дол., у 2010 р. сальдо було від'ємним – 185,2 млн дол. США. Серед країн ЄС найбільшу питому вагу у зовнішньоторговельному обігу АПК України зайняли Іспанія (898,6), Польща (854,5), Німеччина (751,4), Італія (715,9), Нідерланди (712,7) млн дол. США.

У 2011р. до країн ЄС експортовано продукції сільського господарства по видах (млн. дол. США): зернових злаків – 1031,6; олії рослинної – 665,4; насіння олійних – 902,4; залишків і відходів харчової промисловості – 285,2.

Економічна інтеграція України в ЄС базується на координації, синхронізації і відповідному прийнятті рішень у сфері економіки ЄС та України і передбачає ліквідацію обмежень розвитку конкуренції та формування головних економічних і політичних передумов з метою набуття країною членства в цілі організації.

Висновки. Поглиблення відносин України з Європейським Союзом до можливої в майбутньому перспективи вступу в нього ставить перед обома сторонами високі, але за своїм характером різні вимоги. Україна повинна перетворювати свої внутрішні системи, ЄС в процесі свого розширення має зберегти свою внутрішню єдність і сприяти інтеграції України. Спроба підтримувати стабільність через усе більше розширення інтеграції має свої межі, тому концепція ЄС не повинна слугувати обґрунтуванням для відмови України у прийнятті до Євросоюзу.

Європа буде і в надалі зростатися під знаком різних форм інституціональної і функціональної інтеграції, що дозволить їй уникнути інтеграційної конкуренції.

Єдиний загальноєвропейський простір, до якого прагнуть всі зацікавлені сторони, міг би зумовити для цього вирішальний імпульс, але без конкретних зусиль кожного з учасників ці спрямування не мають шансів здійснитись.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Тиммерман Х. Украина и Белоруссия: Новые соседи Европейского Союза / Х. Тиммерман // МЭиМО. – 2008. – № 6. – С. 49-60
2. Гяець В. Ліберально-демократичні засади: курс на модернізацію України / В. Гяець // Економіка України. – 2011. – № 6.
3. Скоробагатко С. Минуте з нами. / С. Скоробагатко // Сільські вісті. – 2012. – № 58 (18798) – С. 2.
4. Людвиг фон Мизес. Либерализм. / Мизес Людвиг // Экономика. – М., 2001. – С. 41.
5. Моніторинг економічного і соціального розвитку підприємств і організацій АПК за 2000–2011 рр. – К., 2000–2011 рр. – 132 с.
6. Звіти про стан зовнішньоекономічних відносин в системі агропромислового комплексу України за 2000–2011 рр. – К., 2000–2011. – 48 с.
7. Статистичний щорічник України за 2000–2011 рр. – К.: Консультант – 570 с.
8. Кандыба А. М. Внешнеэкономическая деятельность / А. М. Кандыба – К.: Аграрна наука, 2008. – 264 с.

В. И. Губенко

В статье исследованы факторы и причины, сдерживающие усиление интеграционных процессов Украины с Европейским Союзом и создание зоны свободной торговли «Украина – ЕС». Обоснована неизбежность двухсторонних потерь при условии дальнейшего замораживания решения проблемы интеграции Украины в ЕС. Осуществлен анализ развития производства АПК и внешнеторговых отношений с ЕС и его отдельными членами. Предложены общие подходы относительно успешного решения проблемы.

Ключевые слова: интеграция, имплементация, Европейский Союз, эффект сближения, внешнеторговый оборот, импорт, экспорт, сальдо.

Ukraine and the European Union: status and development potential

V. Gubenko

The investigated factors and reasons, hindering increased integration processes of Ukraine with European Union and the creation of a free trade zone «Ukraine - EU». Well-grounded inevitability bilateral donations with condition further freezing solution the problem Ukraine's integration into the EU. The analysis of the development of agricultural production and external trade relations with the EU and its separate individual members. Proposed general approaches concerning the successful solution of the problem.

Key words: integration, implementation, the European Union, effect of convergence, foreign trade turnover, import, export, the balance.